

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

12-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00-TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy hodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00-IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00-FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00-FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00-YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi

Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich - yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00-PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pyedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00-PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00-SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00-SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar bo‘yicha dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefonlar:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Turg'unov Sherzod Abduvositovich

FARG'ONA VILOYATI SANOAT KORXONALARINING MODDIY-TEXNIK HOLATI VA ULARNING SANOAT ISHCHILARINING MEHNAT MUHOFAZASIDAGI AHAMIYATI HAQIDA AYRIM FIKR MULOHAZALAR (Farg'ona viloyatida 1950-1970-yillarda chop etilgan vaqtli matbuot nashrlarida e'lon qilingan maqolalar tahlili asosida) 13-19

Qalandarov Hamza Hamroqul o'g'li

SOVET HOKIMIYATINING O'ZBEKISTONDA YURITGAN ATEISTIK SIYOSATI VA XUDOSIZLAR JAMIYATI FAOLIYATI 20-23

Berdiyev Abduvali Abdug'aniyevich

XVIII-XIX ASRLARDA XIVA XONLIGINING ERON VA ROSSIYA BILAN SIYOSIY VA IJTIMOYIY ALOQALARI HAQIDA AYRIM MA'LUMOTLAR 24-32

Соъуб Раъноб

KAMBAFALLIK VA UNI QISQARTIRISH MUAMMOLARI 33-42

Abdimov O'zbek Bektemirovich

MARKAZIY OSIYO MINTAQASIGA ILMIY QARASHLAR VA KONSEPTUAL MASALALARNING AYRIM JIHATLARI 43-48

Toshpulatov Nurbek Boboqul o'g'li

XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA SAMARQAND VILOYATI BOZORLARI VA KARVONSAROYLARI TARIXI 49-53

Temirova Munira

ESKI TERMIZ SIMOVKO'ZACHALARI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR 54-58

Sattorova Shahlo

SHAYBONIYLAR DAVRIDA JO'YBOR XO'JALARINING BUNYODKORLIK FAOLIYATI 59-63

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Yazdonova Saxiba Kurbanovna

KIBERMAKON: TA'LIM, TARBIYA VA IQTISODIY TA'SIR TENDENSIYALARI 64-72

Tаниев Аҳмаджон Баҳромович

TUРИЗМ, ГЛОБАЛЛАШУВ ВА САВДО: УЛАРНИНГ АТРОФ-МУҲИТГА ТАЪСИРИ 73-82

Ходжаниязов Элбек Сардоревич

XORAZM VILOYATI DA TUРИЗМ TRANSPORTI ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ ТАХЛИЛИ 83-93

Raximov Bahromjon Ibroximovich, Ibrohimova Maqsuda Muhammadjon qizi

O'ZBEK SANOATINING INNOVATSION TARAQQIYOTI VA IQTISODIY O'SISHDAGI ROLI 94-99

Ahmedov Adham Djalolovich

AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA FUQAROLARNING O'ZINI O'ZI BOSHQARISH ORGANLARI FAOLIYATINI SAMARALI TASHKIL ETISH 100-105

Ablazov Nurillo Xusanboyevich

QURILISH KORXONALARI DEBITORLIK VA KREDITORLIK QARZLARINI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH 106-112

<i>Абдурахманов Мухторали</i> ЎУДУДИЙ КЛАСТЕРНИ ШАКЛЛАТИРИШ БОСҚИЧЛАРНИ РИВОЖЛАТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ	113-116
<i>Poshokulova Mohigul</i> BILIMLAR IQTISODIYOTINING ZAMONAVIY SHAKLLARI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIM TIZIMIDA	117-122
<i>Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li</i> INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ORQALI KORXONANING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH: YANGI IMKONIYATLAR VA TAHIDLAR	123-131
<i>Sayfutdinova Nigina Furkatovna</i> O'ZBEKISTONDA INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISH ASOSIY AHAMIYATLARI	132-135
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Shakarov Oybek Xudoyberdi o'g'li</i> O'ZBEK XALQI ETOSFERASIDA KORRUPTION MUNOSABATLAR PAYDO BO'LISH SABABLARINING FALSAFIY TAHLILI	136-139
<i>Жўрамуродов Нодир Ғайбуллаевич</i> ЖАДИДЛАР ФАЛСАФАСИДА МИЛЛИЙ ҒОЯ, МИЛЛИЙ ЎЗЛИК ВА МИЛЛИЙ ҚАРАШЛАРИНИГ ШАКЛЛАНИШИ	140-144
<i>Sayidova Muhabbat G'afforovna</i> GLOBAL AXBOROTLASHUV TENDENSIYALARINING MILLIY VA MA'NAVIY QADRIYATLARGA TA'SIRI	145-149
<i>Kuraxmedov Azamat Erkinovich</i> SAMARQAND JADIDCHILARINING TURKISTON MA'RIFATPARVARLIK FALSAFASI RIVOJIDA TUTGAN O'RNI	150-153
<i>Umarova Feruza Rozibayevna</i> O'ZBEK XALQI MA'NAVIY MADANIYATI RIVOJLANISHINING ASOSIY XUSUSIYATLARI	154-156
<i>Samijonov Azizbek Ismoiljon o'g'li</i> KIBERXAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING FALSAFIY-KONSEPTUAL TAHLILI	157-161
<i>Begbudieva Parvina Shoxruxovna</i> THE CONTRIBUTION OF MAHMUDHODJA BEHBUDI TO THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF EDUCATION SYSTEM OF TURKESTAN	162-166
<i>Aytbayev Mansurbek Yusupovich</i> MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIY AQL-ZAKOVAT TO'G'RISIDA	167-173
<i>Muslimov Sherzod Akbarovich</i> ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MA'NAVIY MEROSI: JAMIYAT, SIYOSAT VA SHE'RIYAT	174-178
<i>Jantayev Maqsud Ibragimovich</i> MUHAMMAD AL-XORAZMIY: MATEMATIKADAN FALSAFAGACHA BO'LGAN ILMIY IZLANISHLAR	179-184
<i>Norova Malika Fayzulloyevna</i> TASAVVUF TA'LIMOTI VA UNING SAYFIDDIN BOXARZIY DUNYOQARASHIGA TA'SIRI	185-191

<i>Gulova Anorgul Axtamovna</i> O'ZBEKISTONDA ALISHER NAVOIY ASARLARIGA BO'LGAN MUNOSABAT	192-196
<i>Absattorov Baxtiyor Mamarasulovich, Karimova Gulchehra Abdulkarimovna</i> BURCH VA MAS'ULIYAT TUSHUNCHALARINING TARIXIY-NAZARIY, AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY TALQINI	197-205
<i>Berdikulov Chingiz Dusmuradovich</i> IJTIMOIY MULOQOT-SHAXS INTELLEKTUAL MADANIYATINING SHAKLLANISH OMILI	206-211
<i>Mamarasulov Baxriddin Shakasimovich</i> MILLIY-MA'NAVIY YUKSALISH – MAMLAKATIMIZ MA'NAVIY TARBIYA TIZIMINING YANGI STRATEGIYASI SIFATIDA	212-216
<i>Nurmatov Kamaridin Shamsiyevich</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA ADOLAT TUSHUNCHASINING O'RNI	217-221
<i>Bekpo'latov Ulug'bek Rahmatulla o'g'li</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA SIMMETRIYA VA ASIMMETRIYA BIRLIGINI TA'MINLASHNING DIALEKTIK TAHLILI	222-228
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Berдиева Мукаррама Анваровна, Чернова Наталья Васильевна</i> СТРАТЕГИИ ЛИНГВОМЕТОДИЧЕСКОГО ПОДХОДА ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ	229-234
<i>Жамаҳматов Каромиддин Айнилло ўғли</i> БУРҲОНИДДИН ТЕРМИЗИЙ АСАРЛАРИНИНГ САЛЖУҚИЙЛАР ДАВРИДА ЯРАТИЛГАН ТАСАВВУФИЙ МАНБАЛАРГА ТАЪСИРИ	235-243
<i>Temirova Aziza Muzaffarovna, Uralova Oysuluv Poyan qizi</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA “KO'K” SIFAT BELGISINING SEMANTIК XUSUSIYATLARINING TADQIQI	244-247
<i>Mansurova Mohinur Akmal qizi</i> HAJVIY TAFAKKUR TABIATI – SATIRA VA YUMOR TUSHUNCHASI	248-252
<i>Яркулова Фотима Усмановна, Исломова Марьям</i> ИМЕННОЕ ПРЕДЛОЖЕНИЕ В ПОВЕСТЯХ И.С.ТУРГЕНОВА	253-257
<i>Murodova Muqadas Ikromovna</i> XX ASR INGLIZ VA O'ZBEK ADABIYOTIDA YARATILGAN SATIRIK ASARLAR TADQIQI	258-263
<i>Ruzmatova Gulnara Kulmamatovna</i> O'ZBEK ADABIYOTIDA LATIFA JANRI TARAQQIYOTI VA TAHLILI	264-268
<i>Davronov Shexroz Abrorovich</i> OG'ZAKI TARJIMA VA UNDA KOMPRESSIYANING ROLI	269-273
<i>Begmatov Azizbek Tursunbayevich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI ONOMASTIK BIRLIKLAR TADQIQI	274-280
<i>Ibragimova Moxiraxon Anvarovna</i> NUTQIY AKTLAR TASNIFI	281-285
<i>Расулова Истода Абдулатифовна</i> К ПРОБЛЕМЕ ДЕФИНИЦИИ ЯЗЫКОВЫХ УНИВЕРСАЛИЙ: ИССЛЕДОВАНИЕ ИНВАРИАНТНЫХ СВОЙСТВ В КОНТЕКСТЕ ЯЗЫКОВОЙ ВАРИАТИВНОСТИ	286-293

<i>Obidova Go'zalxon Ma'rufjon qizi</i> O'ZBEK TILIDA OMAD VA OMADSIZLIKNI NOMLOVCHI LEKSIK VA FRAZEOLGIK BIRLIKLAR	294-299
<i>Furkatova Maxliyo To'lqin qizi</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI SHAXS-SON KATEGORIYASI	300-309
<i>Baxramov Xabibillo Sadikovich</i> INGLIZ TILIDA "POISON-ZAHAR" KONSEPTINING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	310-315
<i>Тухтаев Сирожиддин Тошпўлатович</i> ПАРЕМИОЛОГИЯДА САХИЙЛИК КОНЦЕПТИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ	316-323
<i>Qiyomov Shohabbosxon Sharofiddin o'g'li</i> XATTOTLIK SAN'ATINING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	324-327
<i>Sobirjonova Muxlisa Sobirjonovna</i> YOLG'IZLIK FENOMENINING PSIXOLOGIK, IJTIMOY VA EKZISTENSIAL ASPEKTLARI	328-331
<i>Qayumova Mohinur Murodullayevna</i> LEXICAL-SEMANTIC FEATURES OF THE CONCEPT «STEP» IN THE ENGLISH LANGUAGE	332-337
<i>Sayipova Dilafruz Rahimovna</i> O'ZBEK NASRI TARAQQIYOTIDA "BOBURNOMA"NING AHAMIYATI	338-342
<i>Diyarov Akmal To'lqin o'g'li</i> INGLIZ TILIDAGI BOG'DORCHILIK TERMINLARINING GENETIK-ETIMOLOGIK TAVSIFI	343-348
<i>Атаназарова Шохида Бахрамовна</i> РЕКЛАМАДА ИЛЛОКУЦИЯ ВА ПЕРЛОКУЦИЯНИНГ АМАЛГА ОШИШИДА БИЛБОРДЛАРНИ АҲАМИЯТИ (РЕКЛАМА БАННЕРЛАРИ МИСОЛИДА)	349-353
<i>Matadqulova Kamila Abduxoliqovna</i> ANCIENT EGYPTIAN LITERATURE: THE OLD, MIDDLE AND NEW KINGDOMS	354-364
<i>Alimova Dilrabo</i> SHARQ ADABIYOTIDA QASIDANING TARIXIY TAKOMILI	365-373
<i>Abduqaxxorova Nargiza Rustamovna</i> RUS VA O'ZBEK TILLARIDAGI TOPISHMOQLARNING LINGVOKULTUROLOGIK TADQIQI	374-379
<i>Курбонова Нодира Розиковна, Пулатова Сабина Шарифовна</i> ЛИТЕРАТУРНЫЙ АНАЛИЗ ТЕМЫ УТРАЧЕННОЙ РОДИНЫ В РОМАНЕ ВЛАДИМИРА НАБОКОВА «МАШЕНЬКА»	380-390
<i>Khamidov Tohirjon Olmos ogli</i> ANALYSIS OF TYPES OF ENGLISH PHRASAL VERBS ACCORDING TO THE STRUCTURE	391-396
<i>Umurzakova Kommuna Xursanovna</i> O'ZBEKISTON IJTIMOY TARMOQLARIDA YOSHLAR NUTQIDAGI O'ZGARISHNING TA'LIM JARAYONIGA TA'SIRI	397-402
<i>Habibullayeva Shoirra Shukurillayevna</i> ONA TILI DARSIDA GAP BO'LAKLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH METODIKASI	403-406

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Itomov Nurillo Fayzullayevich</i> ТА’МИНЛОВЧИ ТО’ЛОВ – МАЖБУРИЯТЛАРНИ ТА’МИНЛАШНИНГ ЯНГИ УСУЛИ СИФАТИДА	407-414
<i>Салаев Нодирбек Сапарбаевич</i> ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИДА ДЕКРИМИНАЛИЗАЦИЯ: МОҲИЯТИ, ТУРЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	415-431
<i>Ходжиев Юнус Мухитдинович</i> МУЛК ҲУҚУҚИ БЕКОР БЎЛИШИНИНГ ШАХС ИХТИЁРИГА БОҒЛИҚ БЎЛМАГАН АСОСЛАРИНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ	432-436
<i>Сайдивалиева Хуршида</i> БОЛАЛАРНИ ОИЛАГА ТАРБИЯГА БЕРИШ ЮЗАСИДАН ВУЖУДГА КЕЛУВЧИ МУНОСАБАТЛАРНИ КЕЛИШУВЛАР АСОСИДА ТАРТИБГА СОЛИШ МАСАЛАЛАРИ	437-445
<i>Миқитов Вобур</i> THE LEGAL NATURE OF E-COMMERCE IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	446-451
<i>Raimova Nargiza Doroyevna, To‘uchiyeva Bahora Otabekovna</i> PREVENTING FALSE AND MANIPULATIVE ADVERTISING IN SOCIAL NETWORKS	452-459
<i>Чориева Хуршидабону Хуррам қизи</i> ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИК ОРГАНЛАРИНИНГ ҲУҚУҚЛАРИ ВА МАЖБУРИЯТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	460-468
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> UNDIRUVNI INTELLEKTUAL MULK OBYEKTLARIGA BO‘LGAN HUQUQLARGA QARATISHNING AYRIM FUQAROLIK-HUQUQIY MASALALARI	469-478
<i>Kubaeva Ismigul Farhod qizi</i> CHALLENGES OF BLOCKCHAIN TO LAW AND STATE	479-484
<i>Юсупов Ўктамбой Абсаматович</i> ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ СОҲАСИДАГИ КОРРУПЦИЯВИЙ ҲУҚУҚБУЗАРЛИККА ҚАРШИ КУРАШДА ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	485-491
<i>Баходирова Сабина Улугбек кизи</i> РОЛЬ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ КВАЛИФИКАЦИИ УМЫШЛЕННОГО ТЯЖКОГО ТЕЛЕСНОГО ПОВРЕЖДЕНИЯ	492-503
<i>Эгамбердиев Ферузбек Аскаржон угли</i> НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНСТИТУТА ХОДАТАЙСТВ КАК СПОСОБ ЗАЩИТЫ ПРАВ УЧАСТНИКОВ НА ДОСУДЕБНОМ ЭТАПЕ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	504-508
<i>Ibrohimov Behzodbek Bahromjon o‘g‘li</i> O‘ZBEKISTONDA MOLIVAVIY HUQUQIY MUNOSABATLAR ASOSI VA AHAMIYATI	509-520
<i>To‘uchiyeva Bahora Otabekovna, Raimova Nargiza Doroyevna</i> PREVENTING FALSE AND MANIPULATIVE ADVERTISING IN SOCIAL NETWORKS	521-528

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Ibraximov Sanjar Urunbayevich</i> SPORT MASHG'ULOT JARAYONINI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY YO'LLARI VA TAMOYILLARI	529-539
<i>Urazkulova Anna Vitalyevna</i> OLIV TA'LIMDA RUS TILI FANINI O'QITISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING TOPSHIRIQLARINI ILMIY-PEDAGOGIK AHAMIYATI	540-545
<i>Қаршиева Дилбар Эшпулатовна</i> ПЕДАГОГИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ ШАКЛЛАНИШИДА МАЛАКАВИЙ АМАЛИЁТНИНГ ЎРНИ	546-550
<i>Ajiyeva Muxabbat Baxtibayevna</i> KIMYO FANI BO'YICHA MASHG'ULOTLARNI FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA TASHKIL ETISH	551-555
<i>Fayzullayeva Gulchexra Sharipboyevna</i> O'QITUVCHILARNI KASBIY RIVOJLANTIRISHDA QIYOSIY TAHLIL: JARAYON VA FAOLIYATLI YONDASHUV	556-564
<i>Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna</i> SHIFTING THE FOCUS OF CORPUS LINGUISTICS FROM RESEARCH TO CLASSROOM PRACTICE	565-570
<i>Акрамова Умеда Салиевна</i> ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИКТ ДЛЯ УЧАЩИХСЯ С НЕРУССКИМ ЯЗЫКОВЫМ ФОНОМ	571-582
<i>Abdusattarova Zaynab Abdujalil qizi</i> МАТЕМАТИКА FANINI LOYIHAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYASI ORQALI O'QITISH ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA XXI ASR KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	583-590
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> SHAHMAT O'YINI ORQALI BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI	591-595
<i>To'xtayev Hasan Toshpo'latovich</i> ZAMONAVIY MAKTAB O'QUVCHILARINI MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHDA KOGNITIV- PSIXOLOGIK TO'SIQLARNING TA'SIRI	596-599
<i>Yaqubov Fazliddin Muxitdinovich</i> JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUTAXASSISLARI KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	600-607
<i>Rahimova Dilshoda Baxriddinovna, Turatosheva Sadoqat Raxmatullayevna</i> OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH (SOTSIOLOGIK TAHLIL)	608-615
<i>Мадаминова Наргизахон Жахонгир қизи</i> МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРГА МОСЛАШТИРИЛГАН ВИРТУАЛ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ	616-619
<i>Qodirov Xasanboy Oribjonovich</i> RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TEXNIKA OLIV TA'LIM SOHASI MUTAXASSISLARDA KASBIY-IJODIY SIFATLARNI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI	620-526

<i>Aliyeva Iroda Otabek qizi</i> МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМГА ХОРИЙ ТАЖРИБАСИНИ ҚО'ЛЛАШ БО'ҲИЧА МАВЖУД ТА'ЛИМ ТАЛАБЛАРИНИНГ ТАСНИФИ YUZASIDAN ТАҲЛІЛЛАР	627-631
<i>Ro'zimurodov Ilyos Azamat o'g'li</i> O'RTA ASRLAR MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARINING CHOLG'USHUNOSLIKKA OID NAZARIYALARI: ABU NASR FOROBIYNING MUSIQIY TADQIQOTLARI	632-636
<i>Yaxshiboyeva Shahnoza Bahodir qizi</i> JAHON AXBOROT RESURSLARI ORQALI TALABALARNING TADQIQOTCHILIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK ASOSLARI	637-642
<i>Салиев Улугбек, Салиева Низора</i> ОБЩЕНИЕ МЕДИЦИНСКОГО РАБОТНИКА: РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ В ПРАКТИКЕ	643-648
<i>Маматкулова Угилжон Эшмирза кизи, Абдуллаева Дилбар Алимбаевна</i> МЕТОДИЧЕСКАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ ПЛАТФОРМА ДЛЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА, ИЗУЧАЮЩИХ АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК, И ПУТИ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ	649-655
<i>Муминова Офтобхон Каримовна</i> ИСТОРИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНЕ: ОТ АНТИЧНОСТИ ДО СОВРЕМЕННЫХ ТЕРМИНОВ	656-661
<i>Ахмедова Уктамхон</i> РОЛЬ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЗАНЯТИЙ РУССКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНСКОМ ВУЗЕ	662-667
<i>Sattarova Markhabo Raxmonkulovna</i> ТА'ЛИМДА RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH	668-672
<i>Nuriddinova Robiya Bekjonaliyevna</i> МАКТАБГАЧА VA BOSHLANG'ICH TA'ЛИМДА МАТЕМАТИКА MASHG'ULOTLARINING UZVIYLIGINI TA'MINLASH YO'NALISHLARI	673-678

Received: 30 November 2024

Accepted: 5 December 2024

Published: 15 December 2024

Article / Original Paper

THE SIGNIFICANCE OF “BABURNAMA” IN THE DEVELOPMENT OF UZBEK PROSE

Sayipova Dilafruz Rahimovna

Teacher of the Department of “Uzbek Language and Humanities”,

Kattakurgan Branch of Samarkand State University,

Doctor of Philosophy (PhD) in Philology

E-mail: dilafruz.sayipova@bk.ru

Abstract. This article presents information about the formation of Uzbek prose, early prose works and prose elements in works, general aspects of Persian-Tajik and Turkish prose. It also talks about the role of “Boburnoma” in Uzbek prose and its features.

Keywords: legend, epic, narrative, short story, authority, parable, anecdote, story, adventure novel, historical-memoir work, novel, prose, poem.

O‘ZBEK NASRI TARAQQIYOTIDA “BOBURNOMA”NING AHAMIYATI

Sayipova Dilafruz Rahimovna

Samarqand davlat universiteti Kattaqo‘rg‘on filiali

“O‘zbek tili va gumanitar fanlar” kafedrası o‘qituvchisi,

filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya. Ushbu maqolada o‘zbek nasrining shakllanishi, dastlabki nasriy asarlar va asarlardagi nasr elementlari, fors-tojik va turkiy nasrning mushtarak jihatlari haqida ma‘lumot beriladi. Shuningdek, “Boburnoma” asarining o‘zbek nasridagi o‘rni va o‘ziga xos xususiyatlari haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: afsona, doston, hikoyat, qissa, maqomot, masal, latifa, saj‘, sarguzasht-roman, tarixiy-yodnoma asar, noma, nasr, nazm.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I12Y2024N53>

Kirish. O‘zbek mumtoz adabiyotining uzoq o‘tmish tarixida nasriy asarlar muhim ahamiyatga ega bo‘lgan. Shu bois, adabiyot tarixini nasriy asarlarsiz tasavvur etib bo‘lmaydi.

Dastlabki nasriy asarlar yaratilishi bevosita xalq og‘zaki ijodi bilan bog‘liq holda shakllangan, xalq tilida ming yillar davomida avloddan avlodga og‘zaki tarzda o‘tib kelgan ertaklar, qissalar, hikoyat, rivoyat va afsonalar ibtidosi juda qadim zamonlarga daxldordir. O‘tmish xalqimizning uzoq tarixga ega bo‘lgan adabiyotini o‘rganish jarayonida nasrning nazm bilan yonma-yon rivojlanib, bir- birini boyitib borganini ko‘rish mumkin.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. XII-XIV asrlarda yaratilgan fors-tojik tilidagi nasriy asarlar ancha keng hududlarni qamrab olgani bilan ahamiyatlidir. Xususan, Hindistonda Xisrav Dehlaviy o‘zining besh jilddan iborat “Rasoil ul-e‘joz” asarini yaratadi. Uslubiy o‘ziga xos, “sabki hindiy” uslubida yozilgan mazkur asarda muallif to‘qqiz uslub haqida ma‘lumot berib,

ulardan o'zining uslubini farqlab ko'rsatadi. Fors-tojik nasriy asarlari janriy shakllarining qo'yidagi to'qqiz xili keltirilgan: afsona, doston, hikoyat, qissa, maqomot, masal, latifa, tarassul (noma), tarix, va sayr (tarixiy adabiyot). [2]

Adabiyotshunos olim H.Homidiy fors-tojik va turkiy (o'zbek) adabiyotdagi nasriy asarlarni quyidagi besh turkumga ajratadi: 1. Hikoya, hikoyat, tamsillar. 2. Ishqiy-sarguzasht, axloqiy-ta'limiy, qahramonlik ruhidagi qissalar. 3. Sarguzasht-romanlar. 4. Tarixiy, tarixiy-yodnoma. 5. Ilmiy-falsafiy, ta'limiy mazmundagi nasr namunalari tarzida guruhlab, ularga misol sifatida qirqqa yaqin asarlarni keltiradi. Ushbu tasnifga ko'ra "Boburnoma" tarixiy, tarixiy-yodnoma sifatida e'tirof etiladi.

Mahmud Qoshg'ariyning "Devonu lug'otit-turk", Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarlari turkiy nasr taraqqiyotida mislsiz asarlardir. "Qutadg'u bilig"da qahramonlarga turkiy nom berilishi va bular o'rtasida munozara, savol-javoblar bo'lib o'tishining nasriy bayon etilishida ham nasr elementlari ko'zga tashlanadi.

XIII-XIV asrda mo'g'ullar istilosining salbiy oqibatlariga qaramasdan o'zbek adabiyoti janriy rang-barang asarlar bilan rivoj topdi. Ushbu davrda yaratilgan "Qissasi Rabg'uziy", "Nahjul farodis" kabi asarlar nasriy yodgorliklarning go'zal namunalaridir. Ularda oddiy xalqni quruq va'zxonlikdan ko'ra diniy-afsonaviy mavzularga tortish yetakchilik qildi. Ma'lum syujet asosiga qurilgan turli-tuman naql-rivoyatlarni badiiy bayon etishga intilish qaysidir ma'noda nasriy asarlarning yuzaga kelishida muhim omil bo'lib xizmat qildi. [1]

Turkiy (o'zbek) tilidagi dastlabki nasriy asar, shubhasiz, Nosiriddin Rabg'uziyning "Qissasi Rabg'uziy" asari hisoblanadi. Asardan o'rin olgan hikoyatlar, rivoyat, naqlarga Qur'on va boshqa diniy kitoblardan, tarix asarlari va turli xalqlardan kirib kelgan afsona va rivoyatlar ham zamin bo'lib, ular turkiy epik an'ana ta'sirida yangi mohiyat va xususiyat kasb etdi.

Muhokama va natijalar. XIV-XV asrlarda fors-tojik tili bilan bir qatorda turkiy (o'zbek) tilda ham asarlar yaratishga ehtiyoj ortdi. Hukmdorlar saroyida turkiy tilda ish yuritish, noma, ruq'alar yozish odat tusiga kira boshladi.

O'zbek adabiyotida tom ma'nodagi nasriy asarlar taraqqiyoti, shubhasiz, Alisher Navoiy nomi bilan bog'liqdir. Navoiy ham adabiy merosining katta qismini nasr tashkil etishini quyidagicha ifodalagan edi:

Nazm-u nasrim kotibi taxminshunos,

Yozsa, yuz ming bayt etar erdi qiyos. [1]

Alisher Navoiydan so'ng turkiy (o'zbek) tilida yaratilgan nasriy asarlar orasida Zahiriddin Muhammad Boburning "Boburnoma"si beqiyos ahamiyat va mohiyat kasb etadi. Bu asar til, uslub va ifodada nasriy asarlar ichida o'ziga xos tasvirlash uslubi, ijodda barkamollik, nasrda jasorat kitobi, mukammallik timsoli edi desa mubolag'a bo'lmaydi. U Boburning "voqealarni bayon etishdagi tafsiliyiligi, muallifning ularga munosabatda bo'lishi, baho berishdagi haqqoniyiligi, tarixiy shaxslar portretini chizishga obyektiv bo'lishga intilishi, tabiat manzaralari va ashyolarni tasvirlashdagi mahorati, tarixiy voqealarni qalamga olishdagi ilmiyligi va shuning bilan bir qatorda hamma holatda ham badiiylikka erishishga muyassar bo'lgani bilan diqqatga sazovordir".

Ma'lumki, fors-tojik adabiyoti nasrida XV-XVI asr yuksalish davri bo'ldi. Bu davrda yaratilgan asarlar faqat son va sifat, janr va tasvir tamoyili bilan emas, balki muallif shaxsiyatining asar voqealariga ta'siri, unda "men" mavqeyining muhim o'rin egallashi bilan ham o'ziga xoslik kasb etgandi. Buni ayniqsa, manoqib, vaqoye' – sarguzasht, tarjimayi hol

janridagi asarlarning maydonga kelishi bilan ham izohlash mumkin. Zayniddin Vosifiy asarining “Badoye-ul-vaqoye” (“Nodir voqealar”) deb nomlanishi, “Boburnoma”ni muallif dastavval “Vaqoye”, keyinroq “Voqeoti Boburiy”, “Tuzuki Boburiy”, “Tavorixi Boburiy”, “Boburiya” nomlari bilan atashi, yoki Navoiyning “Holoti Pahlavon Muhammad”, “Holoti Sayyid Hasan Ardasher” asarlarida “holot” – shaxsning boshidan kechirgan voqea-hodisalari, uning umumiy xarakteristikasini bildiruvchi, u orqali, tarix, zamon, davrga, ma’lum ijtimoiy muhit doirasidagi kishilarga baho berish ham nazarda tutilgan. “Boburnoma”ning tarjimai hol ekanligi, muallif boshidan o’tgan voqealarning ma’lum darajada umumlashmasi ekanligini quyidagi satrlardan ham anglash mumkin:

Bu olam aro ajab alamlar ko’rdum,
Olam elidin turfa sitamlar ko’rdum.
Har kim bu “Vaqoye”ni o’qir, bilgaykim,
Ne ranju ne mehnatu ne g’amlar ko’rdum. [5]

Bu davrda yaratilgan nasriy asarlar qaysi janr va shaklda bo’lmasin, ularda borgan sari muallif fikrining mustaqil bayoni, voqea-hodisalarga guvohlik darajasining kuchayishi, ko’pincha “men” asarning bosh qahramoniga aylanishi kuzatiladi.

“Boburnoma”dagi bayon uslubi, voqealarni tasvirlash, vaqtni ko’rsatish kabi masalalarga tayanib aytish mumkinki, Bobur asarini yozayotganda, birinchidan, xotiralarni bayon etish uslubi asosida ish tutgan bo’lsa, ikkinchidan esa voqealar izidan borib, ularni qayd etish yo’lidan ustalik bilan foydalangan. Bundan ko’rinadiki, “Boburnoma”da ikki xil bayon uslubi qo’llanilgan ekan, bu adabiy-estetik talablar natijasi bo’lishi bilan birga, asarning ilmiy badiiy qimmatini oshiruvchi vosita hamdir. [1]

“Boburnoma”ga hozirgacha berilgan ta’riflar ham har xildir. Masalan, Y.G’ulomov, R.Nabiyevlar “Boburnoma” faqat Boburning jang kitobi yoki tarjimai holi emas, u muhim bir tarix kitobi, eski o’zbek tili va adabiyotining qimmatli yodnomasi hamda mamlakatlarning tarixiy jug’rofiyasi haqida foydali manbadir” deyishsa, professor A.Hayitmetov “Boburnoma” monumental adabiy-tarixiy yodgorlikdir” deb baho bergan. “O’zbek nasri tarixidan” kitobida “Boburnoma” Boburning murakkab sarguzashtlarini ma’lum adabiy-estetik prinsiplar asosida umumlashtiruvchi, ulardan muhimlarini ajratib, individuallashtirib, badiiylik talablari asosida tasvirlovchi go’zal obidadir”, deya umumiy bir ta’rif beriladi. Adabiyotshunos olim S.Azimjonova “Boburnoma”ning M.Sale tomonidan rus tiliga qilingan tarjimasining ikkinchi nashri so’zboshisida “tarixiy-prozaik asar”, deb ta’rif bergan. [3]

Yuqorida bildirilgan fikrlarda “Boburnoma”ga nisbatan “tarix kitobi”, “yodnoma”, “adabiy-tarixiy yodgorlik”, “adabiy-estetik prinsiplar asosida umumlashtiruvchi” asar, “tarixiy-prozaik”, “ensiklopedik asar” kabi tariflar qo’llanilgan. “Boburnoma”ga tarixiy asar sifatini berish uni boshqa tarixiy asarlar (masalan, “Habib us-siyar”, “Matlai sa’dayn va majmai bahrayn” va b.)dan farqini e’tiborga olmaslik imkonini yaratadi. Aslida Boburning maqsadi ham tarix kitobini yaratish bo’lmagan. Unda tarixiylikdan ko’ra, muallifning o’zi nomlaganidek, sarguzasht “Vaqoye” xarakteri kuchliroq. Shuni hisobga olgan holda adabiyotshunos H.Qudratullayev asarni “voqeyi-ilmiy-sarguzasht” deb belgilashni tavsiya etadi.

“Boburnoma”da o’sha davrning prozasiga xos saj san’atining va boshqa badiiy tasvir vositalarining mahorat bilan ishlatilgan, obrazli iboralarning uchrashi, sodda va ravon jumalarning ko’pligi uning badiiy qimmatini oshirgan. Masalan, “gohe telbalardek yolg’iz pushta va dashtqa borur edim, gohe bog’ot va mahallotni ko’cha-boko’cha axtarur edim. Ne

yurmoqda ixtiyorim bor edi, ne o'lturmoqta, ne bormoqta qarorim bore di, ne turmoqta", "biz shahar va viloyattin mahrum, borur turarimiz noma'lum", "bizg'a yetganda sahovat bila mashhur bo'lg'on el xasis bo'lur", "mulkgirlikda va mamlakatdorlikta agarchi ba'zi ishlar zohirda ma'qul va muvajjah ko'rinur", "bu domanada rango-rang har nav' g'ayri muqarrar lola chiqdi. Bir nav' lola bo'lurkim, andin andak qizil gul hidi kelur, lolai gulbo'y der eduk". [7]

Shuningdek, asarda keltirilgan turli janr, hajm va mazmundagi o'zbek va tojik tillaridagi she'riy parchalar hisobga olinsa, uning badiiy qimmatini yanada oshadi.

"Boburnoma" o'sha davrdagi o'zbek tili qonun-qoidalariga amal qilish, ba'zida esa fors-tojik tili jumla qurilishlarini qo'llash, voqealar bayonida hindcha so'z va iboralardan o'rni bilan foydalanish hodisasi uchrab turadi.

Asarda xalq maqollarining ham berilishi diqqatga sazovordir. Sababi ular, bir tomondan, muallif bayon jarayonida ixcham tarzda ifoda etish qulayligini tug'dirgan bo'lsa, ikkinchi jihati, shu maqollarning tarixini o'rganishda katta ahamiyatga molikdir. Jumladan, quyida keltirilgan xalq maqollari va aforizmlar buni asoslaydi: "Inonmagil do'sting'a, somon tiqar po'sting'a", "Yomon ot bila tirilgandin, yaxshi ot bila o'lgan yaxshiroq", "Qopudag'ini qopmasa, qarig'uncha qayg'urur", "Deh kujovu daraxton kujo", "Az injo ronda, az on jo monda" kabilar. [7]

Boburning "Boburnoma" asari o'zining mazmuni va shakliy xususiyatlari bilan o'zbek badiiy prozasi tarixida yangi sahifa ochdi. Asar o'zining fazilatlarini bilan o'sha davrda yaratilgan memuar-tarixiy asarlardan keng ko'lamliligi, ma'rifiy, ilmiy va badiiy ahamiyati bilan ajralib turuvchi, Movarounnahr, Xuroson va Shimoliy Hindistonning XV asrning oxiri va XVI asrning birinchi choragidagi ko'p qatlamli ijtimoiy va tabiiy hayotini har taraflama o'rganishga xizmat qiluvchi qomusiy asardir. [6]

O'zbek adabiyotida "Boburnoma"dan so'ng ham juda ko'p nasriy asarlar yaratildi. XVI asrda Poshshoxo'janing "Miftohul-adl", "Gulzor", Yusuf Munshiyning "Tarixi Muqimxoniy", Abulg'oziyning "Shajarai turk", "Shajarai tarokima" asarlari shular jumlasidandir. Ayniqsa fors-tojik adabiyotidagi nasriy asarlarni o'zbekchaga o'girish, unga ijodiy yondashib boyitish keyingi davrlarda ham nasriy asarga bo'lgan e'tibor kamaymaganidan dalolat beradi. Adabiyotshunos A.Rahimov tadqiqotida o'zbek romanchiligining rivoji mumtoz adabiyotimizdagi nasriy asarlarga borib taqalishini, bu an'ana bugungi adabiyotimizda ham davom etayotganligini ilmiy dalillar bilan asoslab bergan. Professor H.Homidiy "biz kelajakda o'zbek klassik adabiyoti bilan, xususan, qadimgi nasr bilan hozirgi proza o'rtasida xitoy devori qo'ymay, ularni yaxlit, tadrijiy takomilda o'rganishimiz lozim" degan xulosaga keladi.

Xulosa. Xullas, o'zbek va fors-tojik mumtoz adabiyotida nasriy asarlar zamon talabi va adabiy-estetik mezonini asosida yonma-yon rivojlandi, taraqqiy topdi. Adabiyotimizdagi bu mushtarak, hamjihat jarayonini o'rganish bugungi kun uchun ham mohiyatan juda muhim.

Adabiyotlar/Literatury/References:

1. Alisher Navoiy. Lisonut tayr – T.: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1991.
2. Fitrat A. Adabiyot qoidalari. – T.: Fan., 1995.
3. Homidiy H. Ko'hna sharq darg'alari. T.: Sharq, 1999.
4. O'zbek nasri tarixidan. – T.: Fan, 1982.
5. Qudratullayev H. «Boburnoma»ning tarixiy-adabiy va uslubiy tahlili (Navoiy, Bobur, Xondamir va Vosifiy nasrining qiyosiy tahlili asosida): Filologiya fanlari dokt. ...dis. – T.: 2003.
6. Rahimov A. O'zbek romani poetikasi: Fil. fan. dok. dissertatsiyasi.

7. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. – T.: Sharq, 2002.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali
2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli
guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.
Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:
100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:
scienceproblems.uz@gmail.com
Bog‘lanish uchun telefonlar:
(99) 602-09-84 (telegram).